

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.17>

УДК 332.2:332.3

А. М. Третьак,

*д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України,
професор кафедри геодезії та землеустрою,
Білоцерківський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1154-4797>

В. М. Третьак,

*д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою,
Сумський національний аграрний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6779-1941>

А. В. Лобунько,

к. е. н., Головне управління Держгеокадастру в Хмельницькій області

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0005-3661-3719>

М. А. Третьак,

старший судовий експерт,

*Чернівецьке відділення Київського науково-дослідного інституту судових
експертиз Міністерства юстиції України*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9347-4859>

**МЕТОДОЛОГІЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОЦЕСУ СУДОВОЇ
ЗЕМЛЕВПОРЯДНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ
ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ**

A. Tretiak,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher,
Bila Tserkva National Agrarian University

V. Tretiak,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Sumy National Agrarian University

A. Lobunko,
PhD in Economics,
Main Department of the State Geocadastre in Khmelnytskyi Region

M. Tretiak,
Senior forensic expert, Chernivtsi branch Kyiv Research Institute of Forensic
Expertise Ministry of Justice of Ukraine

METHODOLOGY OF THE LAND PLANNING PROCESS OF JUDICIAL LAND PLANNING EXPERTISE AS A TOOL FOR LAND RESOURCE MANAGEMENT

У статті сформовано основні причини земельних спорів, які вирішуються в судах. Обґрунтовано, що головними труднощами практики судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою є відсутність регламентованого складу землевпорядного процесу кадастрових та оціночних робіт, які виконуються в експериментальному етапі, відсутність методичних рекомендацій щодо допустимих розбіжностей між даними, отриманими в результаті геодезичних вимірів та даних державного земельного кадастру, землевпорядної документації. Констатовано, що у процесі вирішення земельних спорів судовий орган не завжди компетентний у приватних питаннях геодезичної, кадастрової та землевпорядної діяльності, а також не має технічної можливості проведення експериментального етапу судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою. Саме тому необхідно вдосконалювати законодавство щодо землевпорядного процесу в галузі судової землевпорядної експертизи та

розвивати її методичний інструментарій, для однозначного трактування методології та результатів проведення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою. Запропоновано методологічну схему комплексу землепорядних та інженерно-геодезичних робіт щодо судової земельно-технічної та експертизи з питань землеустрою.

The article identifies the main causes of land disputes resolved in court. It substantiates that the key challenges in the practice of judicial land-technical, land valuation, and land planning expertise are the **absence of a regulated structure of the land planning process for cadastral and valuation works** carried out at the experimental stage, and the lack of methodological guidelines regarding **permissible discrepancies** between data obtained through geodetic measurements and data from the State Land Cadastre or land planning documentation. It is determined that a significant problem of judicial land-technical, land valuation, and land planning expertise is the "**hierarchy**" of data present in the State Land Cadastre over time (at different stages of land reform, various requirements were in place regarding measurement accuracy in the field, the structure of land planning documentation, and the recording of information in the State Land Cadastre, etc.), the composition of data on land planning objects, and land use objects, among others. It is noted that in the process of resolving land disputes, the court is not always competent in specialized matters of geodetic, cadastral, and land planning activities, and also lacks the technical capacity to carry out the experimental stage of judicial land-technical, land valuation, and land planning expertise. Therefore, it is necessary to improve legislation regarding the land planning process in the field of judicial land planning expertise and to develop its methodological tools to ensure a clear interpretation of the methodology and results of judicial land-technical, land valuation, and land planning expertise. The development of a methodological and methodical basis for the land planning process of judicial land-technical, land valuation, and land planning expertise, and its legislative consolidation, can become a significant step toward improving the effectiveness and development of the institution of land planning expertise as a tool for land resource and land use management. A methodological

scheme is proposed for a set of land planning and engineering-geodetic works related to judicial land-technical and land planning expertise.

Ключові слова: *судова землепорядна експертиза, землепорядний процес, земельні спори, межі земельних ділянок, фактичне землекористування*

Keywords: *judicial land planning expertise, land planning process, land disputes, land plot boundaries, actual land use.*

Постановка проблеми. Проблематика судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою (далі *судової землепорядної експертизи*) в українській практиці розглядається лише в рамках юридичної науки, чим пояснюється наявність низки труднощів, що у процесі здійснення експертизи [1]. Дослідниками Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк М.А. у статті «Аналіз стану методологічної основи судової землепорядної експертизи в Україні» встановлено такі проблеми здійснення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою, зокрема: 1) назва «**земельно-технічна експертиза**» має бути змінена, оскільки неточно описує цей вид спеціальних досліджень; 2) у землепорядній науці не узагальнені та не приведені до єдиної класифікації види землепорядної експертизи (*земельно-технічна, оціночна-земельна, з питань землеустрою*) та, як наслідок, класифікації об'єктів землепорядної експертизи переплітаються; 3) відсутня єдність підходу до потенційних суб'єктів, які провадять судову землепорядну експертизу; 4) у землепорядній та юридичній науках і в практиці відсутні єдині методи провадження судових землепорядних експертиз.

В умовах розвинутої ринкової економіки земельні ресурси перебувають у постійному русі та розвитку. Змінюються власники, земельні ділянки дробляться чи об'єднуються. У цих умовах державне управління поєднується з ринковими умовами. Державне управління концентрує увагу на держконтролі та оренді земель, соціально-економічних аспектах. Тоді як ринок диктує цінове позиціонування обігу земель, придбання земельних ділянок на земельному ринку. Для всіх країн загальним в управлінні земельними ресурсами є:

- 1) створення державних, громадських, приватних управлінських органів;
- 2) **спеціалізація судів на земельних справах;**
- 3) державний контроль за використанням та управлінням земельними ресурсами.

У розвитку системи управління земельними ресурсами зарубіжних країн виділяють **три підходи: управлінський, фінансовий, комплексний**. Українські вчені у праці «Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики» [2] підтримують комплексний підхід. На їх думку, в Україні повинна запроваджуватися модель **комплексної багатофункціональної системи управління земельними ресурсами та землекористуванням**. «Вона, як новітня система третього типу, дозволить вирішувати питання ефективності використання земельних ресурсів та розвитку землекористування в порядку «**від загального до часткового**» (від національного рівня до місцевого) та «**від часткового до загального**» (від земельної ділянки до території країни), тобто в діалектичній єдності» [2]. Комплексний підхід передбачає залучення судової системи до управління земельними ресурсами та землекористуванням при вирішенні земельних спорів. Адже, главою 25 «Вирішення земельних спорів» земельного кодексу України [3] передбачене залучення судів до вирішення земельних спорів. Відповідно, землевпорядний процес судової землевпорядної (земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою) експертизи можна розглядати як інструмент управління земельними ресурсами та землекористуванням.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження методології землевпорядного процесу судової землевпорядної експертизи як інструмент управління земельними ресурсами та землекористуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розробка порядку землевпорядного процесу судової землевпорядної експертизи та методичних рекомендацій його проведення повинна здійснюватися з урахуванням змісту земельних спорів та залежно від об'єкта землеустрою, об'єкта земельних

відносин та землекористування, які зазначені у ухвалі суду. Основні причини земельних спорів, які вирішуються в судах, приведені на рис. 1.

На наш погляд, найбільш затребуваною підставою проведення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою як інструменту управління земельними ресурсами та землекористуванням є необхідність визначення меж земельної ділянки та інших об'єктів землеустрою і земельних відносин на місцевості.

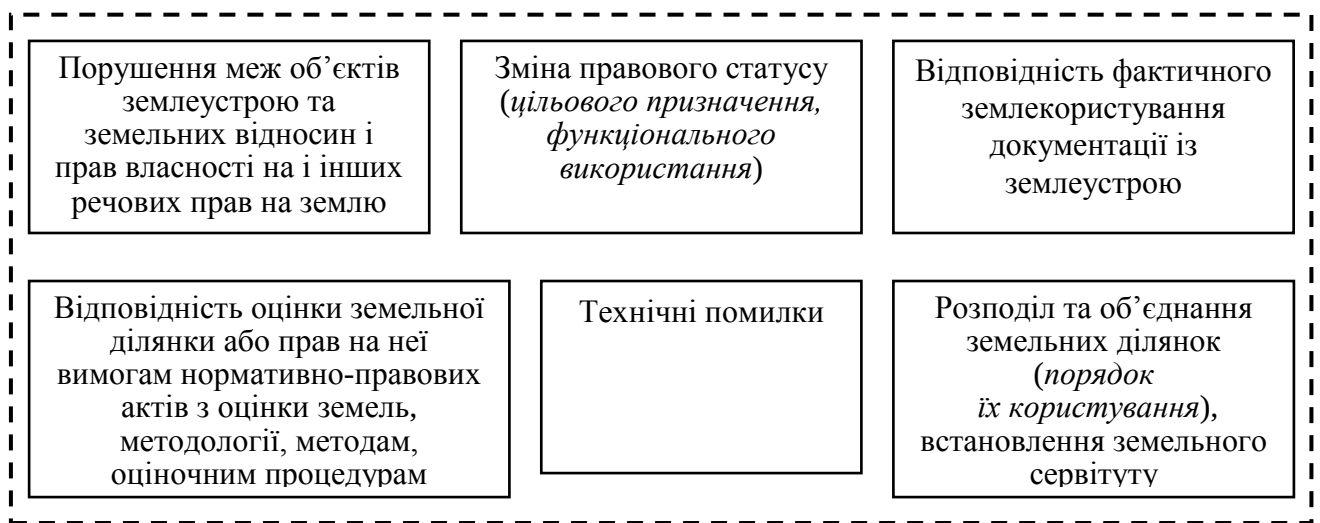

Рисунок 1. Основні причини земельних спорів судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою

Як об'єкти судової землевпорядної експертизи можуть виступати як територія різного масштабу, землекористування чи окремі земельні ділянки різного призначення, так і землевпорядна документація (рис. 2).

Судова земельно-технічна, оціночно-земельна та експертиза з питань землеустрою призначається судами у випадках, коли в судовому розгляді цивільних і кримінальних справ виникає потреба у спеціальних знаннях у галузі використання і охорони земель та сфері землеустрою. Зацікавлена особа, відповідно до українського законодавства про цивільне і кримінальне судочинство, має право звернутися до суду за захистом порушених прав чи законних інтересів «з *приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних*

осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей» [3].

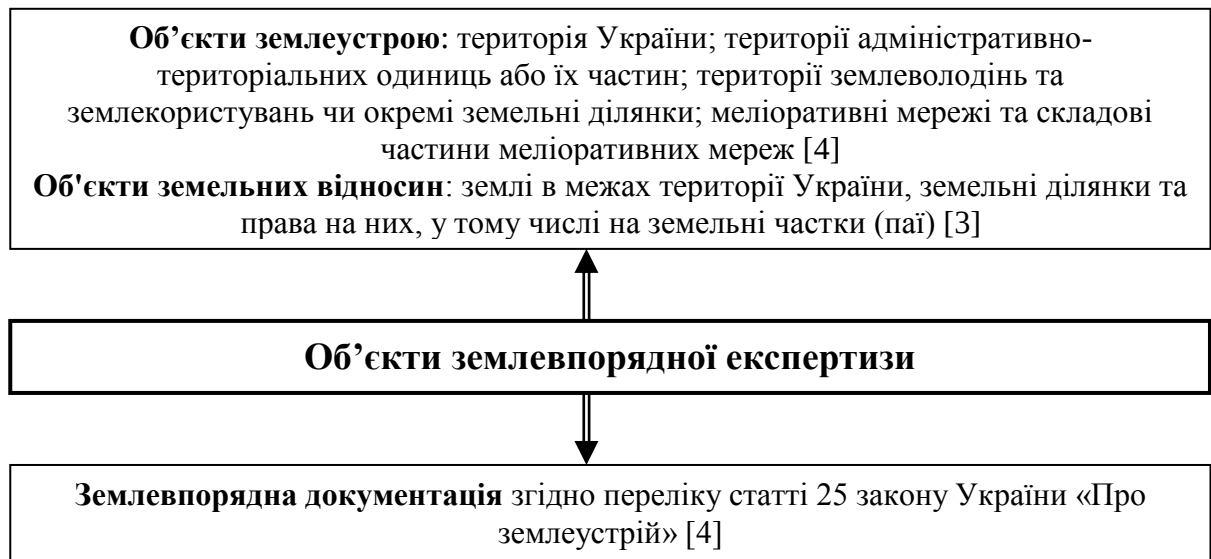

Рисунок 2. Основні об'єкти судової землевпорядної експертизи

Для формування експертного висновку в ході проведення робіт із судової землевпорядної експертизи необхідно створити інформаційну основу, що включає такі критерії аналізу:

- 1) Фактична площа досліджуваної земельної ділянки, землекористування, території;
- 2) Відповідність встановленої фактичної площі земельної ділянки, землекористування, території та заявленої у правовстановлюючій або землевпорядній документації;
- 3) Встановлення факту накладання меж досліджуваних земельних ділянок, землекористування, території;
- 4) Встановлення факту цільового призначення, функціонального використання, обмежень у використанні земель, обтяжень прав на землю;
- 5) Визначення складу майна на земельній ділянці, землекористуванні, території;
- 6) Відповідність дійсного розташування майна його місцезнаходженню, внесеному до документації із землеустрою;

7) Розрахунок сукупної площі пересічених частин досліджуваних земельних ділянок, землекористування, території;

8) Встановлення площі земельної ділянки, землекористування, території, вільної від забудови/зайнятої спорудами.

9) Можливість здійснення будівництва об'єкта нерухомості на досліджуваній ділянці, землекористуванні, території;

10) Правомочність землевпорядних робіт, виконаних на земельній ділянці, землекористуванні, території;

11) Умови дотримання виду дозволеного використання земельної ділянки згідно із земельним, містобудівним та іншим законодавством тощо.

Чинне законодавство не містить певних порядків, методичних вказівок чи державних стандартів (інструкцій) на проведення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою, необхідність провадження експертизи повністю залежить від рішення судді. Про призначення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою суд виносить ухвалу, в якій зазначаються:

- ◆ підстави призначення експертизи;
- ◆ прізвище, ім'я та по батькові експерта або найменування експертної установи, в якій має бути проведена експертиза;
- ◆ питання, поставлені перед експертом;
- ◆ матеріали та документи, що надаються у розпорядження експерта;
- ◆ термін, протягом якого має бути проведена експертиза і має бути поданий висновок до суду.

Ухвала складається із трьох частин:

1. Вступної (*склад суду, клопотання сторін, у якій справі*);
2. Описової (*обставини, доведення яких потребує проведення експертизи*);
3. Постановляючої (*об'єкт дослідження, питання експерту, перелік матеріалів*).

Загальновідомим фактом є те, що судова земельно-технічна, оціночно-земельна та експертиза з питань землеустрою найчастіше включає **три етапи**

землевпорядного провадження і проводиться в наступній послідовності: *підготовчий етап, експеримент, заключний етап* (рис. 3).

Головними труднощами практики судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою є ***відсутність регламентованого складу землевпорядного процесу кадастрових та оціночних робіт***, які виконуються на другому етапі, порядку або методичних рекомендацій щодо ***допустимих розбіжностей*** між даними, отриманими в результаті геодезичних вимірів та даних державного земельного кадастру, землевпорядної документації.

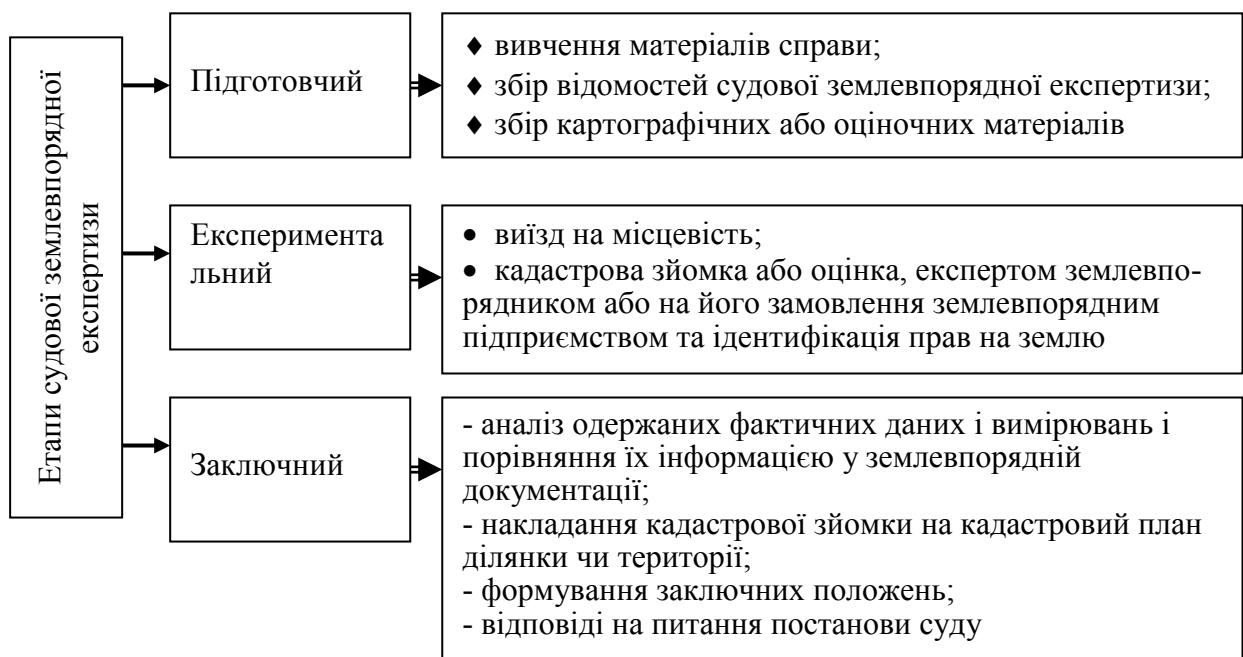

Рисунок 3. Етапи землевпорядного провадження судової судовою земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою

Суттєвою проблемою судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою можна вважати *«ісрархії»* даних, які наявні у державному земельному кадастрі у часовому вимірі (на різних етапах здійснення земельної реформи функціонували різні вимоги до точності вимірів на місцевості, складу землевпорядної документації, відображення інформації у державному земельному кадастрі тощо), складі відомостей про об'єкти землеустрою та об'єкти землекористування тощо.

Суть судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою **допомогти суду отримати відповіді на питання експериментальним шляхом**. Тому на заключному етапі експертизи мають бути сформульовані точні положення (заключення) стосовно порушень з того чи іншого боку щодо земельного законодавства.

Результатом проведення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою є **висновок експерта**, який містить детальний опис виконаного дослідження, сформульовані та обґрунтовані висновки (відповіді) з поставлених судом питань.

Відповідно до науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [4] у висновку експерта мають бути відображені відомості, які приведені на рис. 4.

Рисунок 4. Структура процесу підготовки висновку експерта судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою

Крім того, невід'ємною частиною висновку є матеріали, що ілюструють. В даний час у науковій літературі та статтях, присвячених практиці СЗУЕ [],

чимало уваги приділяється тому, чи слід докладно в дослідній частині розписувати методи і методики, що застосовуються, чи необхідно розкривати їх наукову сутність і обґрунтованість. На наш погляд, немає необхідності вказувати в висновку спеціалізовані математичні формули, наукові визначення, терміни та формулювання, висновок має бути лаконічним, легко читаним для осіб, які не мають спеціалізованих знань у галузі геодезії, землеустрою та кадастру, при цьому висновок повинен чітко відповідати на поставлені судом питання.

У разі якщо судовий експерт земельно-технічної, оціночно-земельної та експертиза з питань землеустрою з тих чи інших обставин не може відповісти на якесь із поставлених судом питань, то необхідно вказати формулювання **«на поставлене питання відповісти неможливо»** і обґрунтувати причину неможливості.

Важливим питанням є суб'єктивність експертного висновку та про затруднення оцінки висновків та результатів. Йдеться про ситуації, коли виконання експертизи було доручено одному експерту та зроблено певні висновки, але знадобилося проведення повторної експертизи, яке виконано з використанням інших методів чи геодезичної апаратури та отримано інші висновки. У такому разі суддя, не маючи спеціальних знань у галузі природничих наук спеціальність «Науки про Землю» та галузі «Інженерія, виробництво та будівництво» спеціальність «Геодезія та землеустрій» [5] важко оцінити коректність методик дослідження і, як наслідок, непросто виявити правильний результат.

Пропонована авторами методологічна схема комплексу землевпорядних та інженерно-геодезичних робіт щодо судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою сформована на основі досвіду авторів як судових експертів показана на рис. 5.

Як практичний приклад, наведено випадок із реальної практики судового експерта, в якому на розгляд експерта винесено чотири питання:

1. Чи відповідає розроблена документація із землеустрою на земельну ділянку за кадастровим номером _____ (номер нами не вказується) в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області та її затвердження вимогам

земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування? Якщо не відповідають, то в чому полягають невідповідності?

Рисунок 5. Методологічна схема земельно-кадастрового процесу комплексу робіт для проведення судової земельно-кадастрової експертизи

2. Чи змінено та затверджено цільове призначення земельної ділянки з кадастровим номером _____ в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області відповідно до вимог земельного законодавства та інших нормативних документів з питань землеустрою та землекористування? Якщо ні, то в чому полягають невідповідності?

3. Чи відповідає фактичне землекористування земельної ділянки, яка знаходиться між урізом води річки Дністер та земельної ділянки з кадастровим номером _____ в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області право встановлювальним документам, документації із землеустрою на земельні ділянки та

нормативно-правовим актам?

4. Чи відповідає фактичне розташування будівель, споруд та інших об'єктів відносно меж земельної ділянки з кадастровим номером _____ в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області технічній документації?

5. Чи є порушення меж (або накладання) земельної ділянки, яка знаходиться між урізом води річки Дністер та земельної ділянки з кадастровим номером _____ урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області відповідно до право встановлювальних документів та документації із землеустрою на ці земельні ділянки?

Для наглядного розуміння суті поставлених питань на рис. 6 приведено план фактичних меж земельної ділянки з кадастровим номером _____, що розміщена в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області.

В результаті проведення земельної-технічної та експертизи із питань землеустрою експертом зроблено такі висновки:

1. В матеріалах кримінального провадження відсутня будь-яка документація щодо формування земельної ділянки за кадастровим номером _____, провести дослідження розробленої документації із землеустрою на земельну ділянку за кадастровим номером _____, що розташована за адресою: в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області та її затвердження вимогам земельного законодавства та іншим нормативним документам з питань землеустрою та землекористування **немає можливості**.

2. Зміна та затвердження цільового призначення земельної ділянки за кадастровим номером _____ що розташована в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області відбулась з порушенням вимог земельного законодавства та порушення вимог визначених статтями 19, 20, 23, 33-37 ЗК України, та статті 47, 50 ЗУ «Про землеустрій». *Дивись дослідницьку частину висновку.*

Умовні позначення:

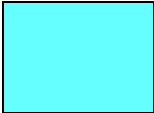
	Прибережна захисна смуга, що використовується гр. _____, без відповідних правостановчих документів, площею 0,0655 га
	Прибережна захисна смуга, якою користується гр. _____, на підставі договору оренди землі за кадастровим номером _____, площею 0,2115 га
	Межі фактичного використання земельної ділянки без відповідних правостановчих документів загальною площею 0,4059 га.
	Межі використання земельної ділянки без відповідних правостановчих документів площею 0,0904 га.
	Частина земельної ділянки за кадастровим номером _____, площею 0,0385 га

Рисунок 6. План фактичних меж земельної ділянки, що розміщена в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області

3. Громадяни _____ (фамілія нами не вказується), фактично користується земельною ділянкою загальною площею 0,4059 га, із них земельна ділянка за кадастровим номером _____ площею 0,2500 га, самовільно

занята земельна ділянка державної власності (*розпорядник Чернівецька ОДА*), площею - 0,1559 га, із них - частиною земельної ділянки яка розташована між урізом води річки Дністер, що знаходиться в урочищі «Атаки» с. Дністрівка Дністровського району Чернівецької області.

4. Фактичне розташування будівель, споруд та інших об'єктів нерухомого майна відносно меж земельної ділянки за кадастровим номером _____, що розташована в урочищі «Атаки» селі Дністрівка, Дністровського району, Чернівецької області не відповідають відомостям внесених до Державного земельного кадастру.

Фактична площа всіх будівель та споруд – 0.0098 га, згідно внесених до реєстру відомостей Державного земельного кадастру - 0.0027 га, згідно Договору купівлі-продажу нерухомого майна, загальна площа – 0.0018 га (18.40 м²).

5. Землекористувач земельної ділянки за кадастровим номером _____ порушив межі земельної ділянок які визначені документацією із землеустрою, що розташована між урізом води річки Дністер та земельною ділянкою за кадастровим номером _____, за адресою: урочище «Атаки» село Дністрівка, Дністровського району, Чернівецької області.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

У процесі вирішення земельних спорів судовий орган не завжди компетентний у приватних питаннях геодезичної, кадастрової та землепорядної діяльності, а також не має технічної можливості проведення експериментального етапу судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою. Саме тому необхідно вдосконалювати законодавство щодо землепорядного процесу в галузі судової землепорядної експертизи та розвивати її методичний інструментарій, для однозначного трактування методології та результатів проведення судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою. Розробка методологічно-методичної основи землепорядного процесу судової земельно-технічної, оціночно-земельної та експертизи з питань землеустрою та її законодавче закріплення може стати великим кроком на шляху підвищення

ефективності та розвитку інституту землепорядної експертизи як інструменту управління земельними ресурсами та землекористуванням. Запропоновано методологічну схему комплексу землепорядних та інженерно-геодезичних робіт щодо судової земельно-технічної та експертизи з питань землеустрою.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі заключається у додатковому дослідженні законодавчого регулювання землепорядного процесу судової землепорядної експертизи та стандартизації її інформаційного забезпечення.

Література

1. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк М.А. Аналіз стану методологічної основи судової землепорядної експертизи в Україні. Ефективна економіка. 2024. № 8. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4429>.

2. Третяк А.М., Третяк В.М., Р.М. Курильців, Т.М. Прядка, Н.А. Третяк; Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціоналізації, практики: монографія. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 227 с.

3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

4. Про землеустрій: Закон України від 22 травня 2003 року № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>.

5. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 р. № 53/5: Наказ Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13#n6>.

6. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text>.

References

1. Tretiak, A., Tretiak, V. and Tretiak, M. (2024), “Analysis of the state of the methodological basis of judicial land planning expertise in ukraine”, *Effective economy*, vol. 8, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4429> (Accessed 14 May 2025).
2. Tretiak, A., Tretiak, V., Kuriltsiv, R., Pryadka, T. and Tretiak, N. (2021), *Upravlinnia zemel'nykh resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky* [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), “Land Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (Accessed 14 May 2025).
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine “On Land Management”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (Accessed 14 May 2025).
5. Ministry of Justice of Ukraine (2008), Order “On Amendments to the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998 No. 53/5”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13#n6> (Accessed 14 May 2025).
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2008), Resolution “On amendments to the list of fields of knowledge and specialties in which applicants for higher and professional pre-higher education are trained”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text> (Accessed 14 May 2025).

Стаття надійшла до редакції 20.05.2025 р.